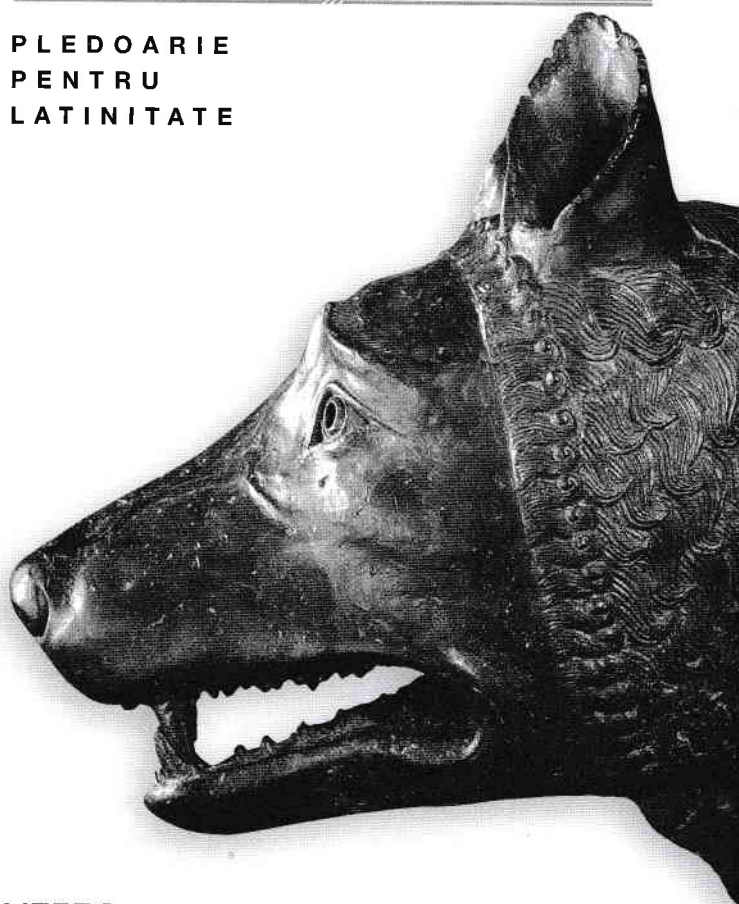


LBRIS | We know
IOAN-AUREL POP books

DE LA ROMANI LA ROMÂNÎ

PLEDOARIE
PENTRU
LATINITATE



LITERA
București

CUPRINS

ARGUMENT

5

LIMBILE ȘI POPOARELE LUMII: POPORUL ROMÂN ȘI LIMBA ROMÂNĂ

15

SPECIFICUL ROMÂNILOR ÎNTRE POPOARELE ROMANICE

22

PARTICULARITĂȚI ALE ROMÂNILOR

24

CREȘTINISMUL ȘI BISERICA LA ROMÂNI

30

CRIZA MODELULUI DE CIVILIZAȚIE RĂSĂRITEAN ȘI SINCRONIZAREA CU LUMEA OCCIDENTALĂ

39

NICOLAUS OLAHUS – MOȘTENITOR AL CLASICISMULUI GRECO-ROMAN

43

PRIMA REVIGORARE INTERNĂ A CONȘTIINȚEI ROMANITĂȚII ROMÂNILOR

53

ROMANITATEA ȘI UNITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA LUI DIMITRIE CANTEMIR

57

ȘCOALA ARDELEANĂ ȘI CIVILIZAȚIA OCCIDENTALĂ PRIN LATINITATE

69

LATINITATEA ȘI LOCUL SĂU ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

91

LATINITATEA ROMÂNILOR ȘI LUPTA NAȚIONALĂ

97

CONTESTĂRI ABSURDE ALE LATINITĂȚII ROMÂNILOR

101

PODUL „DACIC” DE LA DROBETA

104

DACO-GEȚII

110

VALOAREA LUMII ROMANICE MONDIALE

114

MINUNEA NUMITĂ ROMA

119

STATUL ROMAN

125

ROMA ȘI „BARBARII” SAU OVIDIUS ÎN PONT

131

OVIDIU ȘI LIMBA GEȚILOR

135

CE ESTE ROMANIZAREA?

139

CONDIȚIILE ROMANIZĂRII

143

DACII ȘI ROMANII

155

LIMBA CA MĂRTURIE A EXISTENȚEI STRĂROMÂNILOR

165

LIMBA ROMÂNĂ CA IZVOR ISTORIC

170

CONSERVAREA ETNONIMULUI „ROMAN“
NUMAI LA ROMÂNI

185

MĂRTURII MEDIEVALE PRIVIND NUMELE
ROMÂNESC AL ROMÂNILOR ȘI AL LIMBII ROMÂNE

190

CE CREDEAU STRĂINII DE DEMULT
DESPRE LATINITATEA ROMÂNILOR

202

ROMÂNII „ÎI ÎNTREABĂ PE STRĂINI DACĂ ȘTIU
SĂ VORBEASCĂ ROMANA“

208

ROMÂNII „LUPTĂ NU ATÂT PENTRU PĂSTRAREA
NEATINSĂ A VIEȚII CÂT A LIMBII“

213

ROMÂNII DIN SECOLUL AL XVI-LEA
ȘTIAU POVESTEA DESCĂLECATULUI DINTĂI, DE LA TRAIAN

219

ROMÂNII „SE SOCOTESC URMAȘI
AI COLONIȘTILOR ROMANI“

225

ROMÂNII SUNT CEI MAI VECHI LOCUITORI
AI TRANSILVANIEI ȘI VORBESC LATINA

239

ROMÂNII ȘI ITALIENII ERAU NUMIȚI
LA FEL DE STRĂINI

244

ROMÂNII „SPUN DESPRE SINE CĂ SUNT MILITARI
DE ODINIOARĂ AI ROMANILOR“

250

TĂRILE ROMÂNE „AU FOST POPULATE DE COLONIILE
ROMANE DIN TIMPUL LUI TRAIAN“

256

MATIA CORVIN NU CEREĂ TRADUCĂTOR PENTRU
A ÎNȚELEGE ROMÂNEȘTE...

261

„ROMÂNII SUNT O SEMINȚIE ITALICĂ“

266

„MOLDOVENII AU ACEEAȘI LIMBĂ,
ACELEAȘI OBICEIURI ȘI ACEEAȘI RELIGIE
CA ȘI MUNTENII“

272

„LATINA ESTE MATRICEA ITALIENEI, ROMÂNEI,
FRANCEZEI ȘI SPANIOLEI“

277

LIMBA LATINĂ „S-A TOPIT ÎN PATRU DIALECTE SPECIALE...
ÎN ITALIANĂ, FRANCEZĂ, SPANIOLĂ, ROMÂNĂ“

283

STRUCTURA LEXICALĂ LATINĂ A TEXTELOR ROMÂNEȘTI
DIN SECOLUL AL XVI-LEA

293

LETOPISEȘUL CANTACUZINESC, DESCĂLECATUL
DINTĂI ȘI LATINITATEA

297

INTERFERENȚE MEDIEVALE INTERNE
ALE DESCĂLECATULUI DINTĂI

301

LATINA ȘI DREPTUL SAU *HONESTE VIVERE*...

307

SOLOMON MARCUS ȘI LATINITATEA SAU COMPUTERUL
ȘI LIMBA LUI CICERO

311

CONCLUZII

315

INDICE

330

LIMBILE ȘI POPOARELE LUMII; POPORUL ROMÂN ȘI LIMBA ROMÂNĂ

Etnogenezele, adică procesele de formare a popoarelor, nu pot fi separate de glotogeneze, adică procesele de formare a limbilor. Este foarte simplu de ce se întâmplă aceasta: nu există popoare fără limbi și nici limbi (cu excepția limbilor moarte) fără popoare. Nu există popoare mute și nici limbi născute din neant. Altfel spus, atunci când se formează un popor, se formează și limba lui, iar limba poate să ofere indicii foarte serioase despre modul de formare a poporului respectiv. Totuși, chestiunile nu sunt chiar așa de simple, din moment ce grupurile mari de oameni nu vorbesc numai limbi, ci și alte forme de idiomuri precum graiurile și dialectele.

Planeta Pământ are astăzi circa 7,5 miliarde de locuitori, care vorbesc între șase și șapte mii de limbi. Lipsa de precizie în aprecierea numărului mijloacelor de comunicare lingvistică provine din dificultatea de a deosebi clar limbile de dialecte. Cu alte cuvinte, savanții nu au căzut de acord într-un tot al asupra criteriilor care separă o limbă propriu-zisă de un dialect al unei limbi și nici chiar asupra criteriilor de clasificare a tuturor limbilor și idiomurilor. Forma de comunicare (limba, idiomul), originea comună

și credința religioasă sunt factorii principali de coagulare a comunităților etnice numite popoare, dintre care multe au devenit, în vremurile mai noi, națiuni moderne.

Cea mai importantă familie de limbi din lume – vorbite de circa jumătate din întreaga populație a planetei – este cea indo-europeană. Din ea fac parte ramura limbilor indo-iraniene (sau indo-persane), cea a limbilor italice vechi, cea a limbilor romanice (neolatine), cea a limbilor celtice, cea a limbilor germanice, cea a limbilor slave, cea a limbilor baltice, iar apoi câteva limbi individuale, precum greaca, albaneza, hitita și toharica. Marea majoritate a popoarelor europene (din familia indo-europeană) sunt, în funcție de specificul limbilor pe care le vorbesc, germanice, romanice și slave.

Românii fac parte din grupul popoarelor romanice și vorbesc o limbă neolatină. Evident, nu se poate să nu ne întrebăm care este locul românei între aceste numeroase limbi. Clasificarea (mai exact ierarhizarea) limbilor este o operațiune anevoioasă, laborioasă și relativă. Ea s-a făcut în mod științific abia în perioadele mai recente, dar după variate metodologii, și nu a condus la aceleași rezultate. Dincolo de toate aceste rezerve, o imagine de ansamblu a limbilor principale de pe glob este absolut necesară și grăitoare sub numeroase aspecte. O astfel de clasificare – care credem că are un grad mai ridicat de obiectivitate – se numește „Barometrul limbilor din lume“ și a fost făcută în 2017.¹ Factorii care descriu greutatea unei limbi, conform autorilor „Barometrului“, sunt cei intrinseci (de fond) și cei contextuali (de formă). Factorii intrinseci ai limbii sunt: numărul de vorbitori, entropia (cantitatea

1 Această lucrare a fost realizată de Alain Calvet și Louis-Jean Calvet, cu sprijinul „Delegației generale pentru limba franceză și pentru limbile din Franța“ (Ministerul Culturii). <http://www.culture.gouv.fr/Thematiques/Langue-francaise-et-langues-de-France/Actualites/Barometre-des-langues-dans-le-monde-2017>.

de informație conținută într-un mesaj), factorul vehicular (caracterul de limbă de comunicare între etnii diferite), statutul limbii, numărul de traduceri din limba respectivă în alte limbi, numărul de traduceri în limba respectivă din alte limbi, premiile literare internaționale, activitatea pe Wikipedia și învățământul în acea limbă la nivel universitar. Factorii contextuali ar fi: indicele dezvoltării umane, indicele fecundității (numărul de copii născuți de o femeie vorbitoare a acelei limbi) și penetrarea rețelei de internet în limba respectivă. Pornind de la aceste criterii și de la anumiți factori ponderatori, s-au acordat limbilor un scor intrinsec, unul demografic, unul bazat pe prestigiu și, prin însumare și ponderare, un scor global. Astfel, sub aspect intrinsec, româna ocupă locul 11 în lume (după engleză, franceză, spaniolă, germană, rusă, italiană, mandarină, portugheză, japoneză și poloneză); sub aspect demografic, limba română este a 21-a în lume, iar din punctul de vedere al prestigiului este a 24-a în lume. Cumularea și ponderarea acestor trei criterii plasează româna pe locul 15 între limbile importante ale lumii, după limbile engleză, franceză, spaniolă, germană, rusă, italiană, portugheză, japoneză, olandeză, suedeză, mandarină, poloneză, cehă și croată, dar înaintea limbilor sârbă, maghiară, coreeană, norvegiană, daneză, greacă, ebraică, catalană, finlandeză, turcă, armeană, slovacă, bulgară, slovenă, ucraineană etc.

Dacă se ține seamă de uriașul număr de limbi invocat mai sus, atunci poziția limbii române din acest clasament este mai mult decât onorabilă. Chiar și dacă numai 100 dintre cele circa șapte mii de limbi ar fi de luat în seamă, în sensul că ar fi mai importante, locul 15 obținut, printr-un scor global, de limba română înseamnă enorm de mult pentru moștenirea culturală lăsată sieși și lumii de către poporul român. Dar și ambianța în care se află limba română este una foarte bună, chiar extraordinară: dintre cele 15 limbi fruntașe

din lume, cinci sunt romanice (franceza, spaniola, italiana, portugheza și româna), patru sunt germanice (engleza, germana, olandeza și suedeza), patru sunt slave (rusa, poloneza, ceha și croata), lor adăugându-li-se două limbi asiatice, anume japoneza și mandarina. Altfel spus, dintre cele 15 limbi de top din lume, 13 sunt limbi indo-europene, iar dintre acestea cinci sunt limbi romanice. Situată limbii (și literaturii) române într-o asemenea companie selectă arată că poporul român și-a îndeplinit, sub aspect cultural, misiunea istorică, deopotrivă întru latinitate și umanitate. Pentru a aprecia corect dimensiunea internațională a acestui patrimoniu, este de ajuns să fie consultat *Dicționarul Tezaur al Limbii Române*, cea mai importantă operă lexicografică a românilor din toate timpurile, elaborată sub egida Academiei Române pe parcursul a mai bine de un secol. A fost redactat și editat în două etape (seria cunoscută sub sigla DA, în perioada 1906–1944, și seria nouă, cu sigla DLR, în perioada 1965–2010), în 37 de volume și cuprinde circa 175 000 de cuvinte și variante, cu peste 1 300 000 de citate. În el s-au înregistrat (aproape) toate cuvintele limbii populare, regionalismele și termenii arhaici din textele vechi, cuvintele din literatura beletristică, precum și termeni științifici și tehnici, cu condiția să fie utilizați în cel puțin două domenii de specialitate diferite. Dicționarul a fost retipărit relativ recent în 19 volume masive, de câte 500–1 000 de pagini fiecare, în care au fost incluse toate cele 37 de volume publicate de-a lungul timpului. Elaborarea variantei electronice s-a efectuat în perioada 2007–2010. Acest dicționar, prin dimensiunea și perspectiva abordării lexicografice, este similar cu marile dicționare din lexicografia mondială: *Trésor de la langue française*, *Oxford English Dictionary* (OED) *Deutsches Wörterbuch* etc.

Și, totuși, sunt multe voci astăzi, la nivel global, dar cu precădere printre români, care critică vehement limba

română, dar și creația lingvistică și literară a românilor, considerându-le minore, ne semnificative, încărcate de prejudecăți și de complexe. Evident, soarta limbii este legată inexorabil de destinul poporului român și, de la o vreme, al națiunii române, plasate și acestea sub semnul incertitudinii, al provizoratului, al neașezării și al autoflagelării.

Toate popoarele europene, a căror istorie am studiat-o (mai aprofundat ori mai superficial), după putințe și interese, au teorii despre originile lor, pentru că nu există comunitate etnică/națională care să nu se fi întrebat de unde vine și încotro se îndreaptă, ce fel de limbă vorbește, din ce popoare (populații) mai vechi s-a plămădit, cum i s-a structurat credința, în ce mod i s-au sedimentat tradițiile, portul, obiceiurile, ce rol joacă pământul (spațiul) pe care-l locuiește în coeziunea sa, cum a fost influențată de vecini, de străini, de ceilalți (alteritatea) etc. Aproape niciodată răspunsurile la asemenea întrebări nu au fost de la început clare, precise, definitive. Până ca francezii să afle în mod științific, documentat și demonstrat că sunt romanici (un popor romanic cu nume germanic), s-au socotit troieni, descendenți din eroul Paris al lui Homer; la fel, polonezii medievali se credeau sarmați, ungurii se considerau huni, dani (danezii) se prezentau drept daci, sașii ardeleni se pretindeau, pe urmele lui Iordanes, geți, pentru că erau goți, adică germanici etc. Mai toate popoarele și-au invocat origini cât mai vechi, adesea stranii, uneori biblice (din fiii și urmașii lui Noe, adică din Sem, Ham, Iafet, Gog, Magog etc.) sau din eroi eponimi (Ceh și Leh, Roman și Vlahata), unele imaginare, altele apropiate de real, altele situate între real și imaginar. Din Ceh și Leh ar fi rezultat cehii și leșii (polonezii), iar din Roman și Vlahata s-ar fi structurat românii (numiți vlahi de străini). Se acredita ideea că anumite personaje mitice ar fi dat numele

unor popoare. De asemenea, foarte multe popoare au căutat și au crezut că descoperă în mărturiile trecutului excepționalismul și „puritatea” etniei lor, de unde ideea de „popor ales”. Astăzi se știe clar, fără putință de tăgadă, că toate popoarele sunt amestecuri etnice mai mult sau mai puțin pronunțate, că nu există popoare pure și impure, nici popoare alese și popoare damnate, nici popoare cu ascendenți de tip superior și altele cu strămoși „barbări”. Niciun popor nu s-a născut ca generație spontanee, niciun popor nu descinde dintr-o singură etnie (spită), niciun popor nu este etern, toate popoarele sunt amestecate și trec, în timp, din unul în altul. Din rațiuni de sistematizare a materiei și prin anumite convenții general acceptate, savanții stabilesc când se poate vorbi de apariția unui nou popor și când se poate accepta stingerea, adică topirea în alte neamuri a altuia. Dar, deși științele contemporane au făcut progrese substanțiale în descifrarea sorții mai tuturor popoarelor, prejudecățile vechi persistă încă și se nasc mereu altele noi.

Nici românii și limba lor nu au fost scutiți de asemenea avataruri, inclusiv de căutarea și de afirmarea unor origini legendare. Dacă ar fi să luăm în calcul numai anii de după al Doilea Război Mondial, constatăm că românii au fost considerați mai întâi (înainte de impunerea regimului comunist), conform tradiției, descendenți ai romanilor, apoi ai slavilor, apoi ai daco-romanilor, ai cumenilor sau, exclusiv, ai traco-dacilor. Și totuși românii sunt un popor romanic, dar conștiința externă și internă în legătură cu această obârșie nu este pe deplin fixată, statornicită, generalizată. De aceea, latinitatea românilor, dovedită prin mii de mărturii istorice păstrate, se cuvine demonstrată și redemonstrată mereu. După cum se va vedea din această carte, romanitatea românilor și latinitatea limbii române nu sunt ipoteze recente și nici găselnițe de pripas, ci sunt

o parte componentă fundamentală a identității românești, păstrată încă de la etnogeneză și confirmată de argumente solide. În ciuda tribulațiilor de toate felurile, romanitatea românilor a fost și a rămas o constantă. Cu alte cuvinte, dacă ar fi să se pună pe talgerele unui cântar cele două „teorii” extreme – cea a dacismului pur și cea a latinismului pur al românilor – nu s-ar înregistra un echilibru, fiindcă românii sunt prioritar de origine romană, iar limba lor este una neolatină. Apropierea mai mare de adevăr a „teoriei” latinității pure – susținute cândva, după cum se va vedea mai jos – este indiscutabilă, faptul plasând cealaltă „teorie” extremă la nivelul speculațiilor, al teribilismelor și, prin urmare, al falsurilor.